

NÅGRA TANKAR KRING EN I UPPSALA PLANTERAD EK

Lars Kardell

Fågelvägen 1,1 km från torget i Uppsala uppförde professor Frithiof Holmgren år 1884 Villa Åsen. Då, när de flesta stadsbor gick till fots, betraktades den ligga ”bortom all ära och redighet”. Idag ligger den inklämd mellan olika universitetsbyggnader.

Frithiof Holmgren (1831 – 1897) var professor i fysiologi och var i sin tid mest uppmärksammasad för sin upptäckt av färgblindhet. Men han värnande också om ”sina” studenters hälsa genom att ställa sig bakom bildandet av Uppsala gymnastiska förening. Han var där ”den sammanhållande kraften, dess livgivande själ”. Som ett tack planterade hans gymnaster en ek på tomten till den nyuppförda villan (Örtenblad 1936).

Dagens ek

Villa Åsen är i dag något ombyggd, men lätt igenkännlig på sitt karakteristiska torn. Några meter i västlig riktning står på tomten en ståtlig ek, som nu efter drygt 135 år nått en höjd av 28,9 m. Omkretsen i bröst-höjd är 3,08 m, dvs. en diameter av 98,1 cm. En kubering ger vid handen att den innehåller 12 – 13 m³. Men den vidlyftiga kronan leder gissningsvis till en högre slutsumma om allt skulle räknas.

Eken har åtminstone vid ett tillfälle stamkvistats några meter över mark. En sittbänk och en gunga tyder på att de gästforskare som nu bor i huset sommartid

*Fysiologiprofessorn Fritiof Holmgren.
Foto från Wikipedia.*

vistas under ekens lövverk. Då marken på äldre kartor antecknats som åker antar jag att Kronåsens grusmaterial underlagras av något lerskikt. Eken har att döma av stamformen haft en skakig uppväxt, men i det stora hela mått bra.

Inspirationskällor

En av deltagarna i trädplanteringen 1884/85 framhåller att eken är gymnasternas träd. Hur den blev detta känner jag inte till. Men i varje fall från slutet av 1700-talet var en eklövskrans symbol för medborgerliga förtjänster (SAOB 1925). Eken symboliserar makt, manlighet, styrka och seger. Gymnastikens fader i vårt land, P H Ling (1776

Villa Åsen i Kåbo, Uppsala. Ett stenkast från botaniska trädgården. Foto från Wikipedia.

– 1839) tilldelades år 1821 en medalj på vars ena sida det finns en eklövskrans med ett ollon. Samma symbol accepterades av K.M. år 1845 såsom uniformskrage i Gymnastiska centralinstitutet. I stiliserad form har trädet, grenarna eller bladen legat till grund för olika utmärkelser i militära och idrottsliga sammanhang. Och gör så ännu idag (Anon. 1913, 2008).

Men var det i sent 1800-tal vanligt att man som i detta fall manifesterade sin tacksamhet till en lärare genom trädplantering? Eller var det så enkelt som att professor Holmgren behövde några träd till sin kala tomt? Hade de gymnastiserande studenterna någon mera djupgående tanke kring ekens framtid och vad den i så fall skulle påminna oss om?

Villa Åsen ligger endast ett stenkast från Botaniska trädgården. Där fanns i varje fall sedan mitten av 1800-talet en trädskola med trädgårdsmästare, allt finansierat av länets hushållningssällskap. Omfattningen var liten och mest inriktad på gratis utdel-

ning av fruktträd, oftast som en erkänsla för nyodling. Men även stadens försköning låg i de styrandes fokus (Bring 1915). Sedan i varje fall mitten av århundradet var det en plikt för en person som ville få bur-

Den ek som förädrades Fritiof Holmgren av hans tacksamma gymnaster. Foto: Lars Kardell.

skap i staden att plantera ett par borgarträd (Laufors 1987:52). Omfattningen och resultatet av detta är nu 150 år senare svårbedömd. Men man ansträngde sig under hela århundradet på olika vis att såväl inom som utom stadsmurarna via trädplantering få vackrare omgivningar och mera grönska. Dock var knappast eken gynnad utan lönn och lind stod främst i ledet. Vid tidpunkten för uppförandet av Villa Åsen införde man också undervisning i trädplantering på folkhögskolor och i folkskolan. Parkvård och trädgårdsskötsel låg i tiden.

Holmgrens ek

Frithiof Holmgren var i sin samtid uppmärksam. Ännu mer kan detta omdöme gälla hans hustru, Ann Margret Tersmeden Holmgren (1850 – 1940), kvinnosaks- och fredskämpe (Egeland 2009:339f). Även om det är få nu levande som minns dessa och ännu färre som kan förbinda dem med Villa Åsen och dess ek, så ligger det (i mina ögon) något efterföljansvärt i denna plantering. Det har inte genom historien varit helt ovanligt med vådräd, bröllops-träd eller examensträd. Någon gång har Hans Majestät fått plantera en ek (eller tall) som minne av ett besök på en plats. Men i vårt skogrika land är sådana ceremonier inte alltför frekventa.

Förslag

Vore det inte lämpligt att ta upp och utvidga denna tradition? Nu när ekens nordgräns flyttats åtskilliga mil norrut kunde alla som genomgår en skoglig utbildning få en ek som examensbevis. Denna kunde lämpligen under övliga ceremonier planteras i respektive skolskog. Eller varför inte börja anlägga ekalléer i samma syfte. I samband med olika jubileer kunde sedan

anläggningarna utvidgas. Jag inser fuller väl alla svårigheter med att vidmakthålla olika initiativ. Men det känns andefattigt att vi efter ett par hundra års regelmässig skogsutbildning inte har kvar någon ”ek-kult”. Vi behöver inte återuppliva Zeus, Oden eller någon druid. Men visst skulle det ha varit spännande att komma tillbaka 50 år efter examen och se hur ens egen ek vuxit.

År 2028 kan vi fira 200-årsjubileet av Kungl. Skogsinstitutets invigning på Djurgården. Eken spelade då en stor roll i skogliga sammanhang. Ekfrämjandet och dess medlemmar har nu tid att fundera ut en lämplig manifestation och lyfta fram ekens roll i dagens och morgondagens samhälle. Styrelsen mottar gärna förslag till hur detta skall uppmärksammas. ■

Referenser:

- Anon. 1913. Kungl. gymnastiska centralinstitutets historia 1813 – 1913. – Stockholm.
- Anon. 2008. Tecken & symboler. – TUKAN förlag.
- Bring, S 1915. Uppsala läns Kungliga hushållningssällskap 1815 – 1915. I. – Uppsala.
- Egeland, M 2009. Till fots genom Uppsala från A till Ö. – Göteborg.
- Laufors, E 1987. Det gröna Uppsala. – Uppsala stads historia VI:6.
- SAOB 1925. Eklövskrans. – Band 7: E 373. Lund.
- Örtenblad, O 1936. Några gymnastminnen från 70 – 80-talets Uppsala. – I Sven Thulin (red.) Den eviga ungdomens stad, sidorna 22 – 34. Uppsala.

Om författaren

Lars Kardell är professor emeritus i miljöanpassat skogsbruk vid Sveriges lantbruksuniversitet.

larskardell36@gmail.com